

šolstva ali pa se spominjajo njenih rajnkih dobrotvorov. F. S. Šegula je priobčil tri krajše črtice „Od severa naših pokrajin“, ob smrtni postelji Slovenstva. Ante Beg, ki je prispeval s par primernimi članki narodno-obrambne vsebine, je posvetil ob stoletnici dveh zaslužnih mož za slovensko šolstvo na Koroškem Andreju Aljančiču in Gregorju Somerju nekaj vrstic v spomin.

T. D.

Veliki kalendar Najsvetejšega Srca Jezušovoga. Kalendar za naročnike Marijinoga lista. Na 1915-to leto. Z dovoljenjem Szombathelyske višesnje cerkvene oblasti. I. (XII.) leto. Na svetlo dan od vrejevaštva Marijinoga lista v Čerensovcih. Cserföld Zalám. Štamparija F. Semlič, Radgonja. 40. 140 + (16) str. Cena 40 filerov.

V Čerensovcih na Ogrskem izdaja upokojeni župnik Jožef Klekl tednik „Novine. Pobožen družbeni, pismeni list za vogrske Slovence“ in mesečnik „Nevtepeno poprijeta Devica Marija, zmožna Gospá Vogrska“. S tema publikacijama v zvezi je „Veliki kalendar“. Ta ogrsko-slovenska literatura se tiska zdaj v našem pravopisu, a dosti verno v ogrsko-slovenskem narečju. Duh „kalendarja“ je versko-nabožen. Med pesmimi, ki so priobčene kot „narodne“, jih je nekaj pač narodnih, druge so „cerkveniške“ in „vojaške“. Prav zanimiva pa je pripovedka „Od bikec Markeca“ (120—130). Pripoveduje o Markecu, nezakonskem sinu neke deklice, ki je na paši mnogo trpel od drugih pastirjev. Ker je vilinemu detetu napravil senco, mu je vila dala trikrat mleka in s tem silno moč. Kovaču je Markec s sabljo razklal nakovalo, premagal je na paši tri vragove, prišel je v podzemlje, jahal od tam trikrat na čudovitem konju na zemljo, tukaj ujel jabolko, ki so jih tri hčere nekega grofa metale v zrak svojim snubačem, vsaka po eno, češ tisti bo ženin, ki ga ujame itd. V prvem delu je Markec povsem kraljevič Marko.

Največji del koledarja pa je posvečen življenjepisu dr. Franca Ivanóczyja (35—111), ki ga je spisal urednik Klekl. Ta življenjepis je tem pomembnejši, ker bogato črpa iz nekake rokopisne avtobiografije pokojnikove („Podatki k zgodovini tišinske fare“); zato ga hočem natančneje posneti.

Dr. Franc Ivanóczy je umrl 29. avgusta 1913. V obširnem nekrologu je njegovo življenje popisal že „Kalendar“ za leto 1914 (str. 93—96). Na ta življenjepis se je v nekaterih delih naslanjal Anton Trstenjak v svojem članku „Dr. Franc Ivanóczy“ („Ljubljanski zvon“ 1914, str. 125—131). — Ker so v tem članku vnanji življenjepisni podatki izčrpno podani, hočem po „Kalendarju“ za l. 1915 dodati le še nekaj značilnih potez. Po avtobiografiji Ivanóczyevi ni več dvomno, da pri uvedbi imena „Ivanóczy“ ni odločeval nikak politični pritisk, ampak da si ga je dečko nadel sam l. 1868, in sicer „iz spoštovanja do tistih lepega spomina duhovnikov, ki so, izhajajoč iz iste rodovine, imeli isto ime“. Prvotno se je pisal Koudila — to ime je najti večkrat pri Čehih, kakor je češko tudi ime materino: Rozalija Hus — a ni jasno, je li njegova rodbina bila v sorodstvu z rodbino, iz katere so izšli trije duhovniki Ivanóczy. Ivanóczy se nam zdi po vsem mož krepke akcije, mož z reformatorskimi nagnjenji, mož opozicije. Ta njegova čud ga je med drugim najbrž spravila z njegove bogoslovsko profesorske karijere. L. 1887 se je somboteljska cerkvena oblast upirala njegovim versko reformatorskim načrtom, videč v njih „mešanje svojega privajenega dremanja ino sebi pripisane duševne velikoče“; vsled tega je v njegovi duši nastala neka kriza, ki ga je gnala bliže njegovi materi, v slovensko vas, v Tišino (1889). Kmalu nato se je na Ogrskem začel cerkvenopolitični boj. V nasprotju s svojo višjo hierarhijo je ostal Ivanóczy odločno v taboru opozicije proti cerkveno-političnim zakonom liberalne vlade ter je na pr. v tem smislu l. 1893 sestavil prošnjo na kabinetno pisarno, ki jo je podpisalo 14.000 ver-

*Tu ta čudovita
pripoved, da so ogrski slofje prava prav bili pravi
liberalni — zoper nje se borili Ivanóczy konservati
In kot konservativca puntar zoper svoje slofje.
— Podobenosti v potrojanem (a ne a žuranjem) to se
ponavljale na Kranjskem od 1884 naprej: ko so*

nikov. Politično je stal izprva v Batthyánjevi opozicijski „Narodni stranki“, a ko je grof Zichy ustanovil katoliško „Ljudsko stranko“, se je Ivanóczy pridružil tej. L. 1895 je izdal dve politični brošuri: „Sztranka lüdsztva“ in „Ka ščé lüdsztva sztránka“. Da bi se dvignilo katoliško življenje, je pomagal v Sombotelju ustanoviti katoliški časopis, a v svoji župi je ustanovil katoliško bralno društvo. Zdi se vobče, da je bil v svoji župi ostro politično delaven. Vse to niti njegovim cerkveni oblasti ni bilo prav nič všeč; zakaj stolni kapitelj somboteljski je bil takrat, ko je Ivanóczy šel v Tišino, čisto liberalen. „Duhovništvo je v svoji navdušenosti za narodno misel zgubilo po mnogi krajaj svoje cerkveno čutenje ... ino se je na široke polé liberalizma poškálilo.“ Liberalna vlada sama pa je začela Ivanóczyja preganjati. Prvi politični naval na njega se je izvršil v madžarskih sobočkih in somboteljskih časopisih l. 1899; za orožje je njegovim cerkveno-političnim in narodnim nasprotnikom služilo njegovo slovenstvo, ali kakor so rekali, njegov „panslavizem“. Ivanóczy se je proti ovadbi pri politični oblasti branil s posebno spomenico, ki jo je poslal svojemu škofu. Škofija je molčala. „Hidasy püšpek so ne stanoli na obrambo svojega ljuboga duhovnika“. L. 1901 je veliki župan zahteval od škofijstva, naj bi postopalo proti Ivanóczyju. Na poziv ordinarijata se je Ivanóczy branil v obširni obrambi proti očitku „slavjanske solidaritete“, ki bi se kazala na pr. v družitvi ogrskih in štajerskih Slovencev, proti očitku o Družbi sv. Mohorja zlasti radi neke Mohorjeve pesmarice, proti očitku „slavjanskih“ črk č, ž, š itd. L. 1902 so mu vzeli kapelana Josipa Klekla, ki je z njim deloval, in novi škof je istega leta poslal okrožnico slovenskim duhovnikom, kjer je sicer zatrjeval, da „ta starinski jezik kak spomin in poseben ostanek lahko čuvajo i morjo občuvati“, a obenem izražal svojo bojazen za ljudstvo zaradi „Mohorja“, češ, iz tujih krajev bi mogel kdo kaj zmešati narod, ter je zato priporočal ustanovitev posebnega takega društva za ogrske Slovence. „Zavoljo haska ljudstva in zato da bi nekaterim še vedno nemirnim gospodom enkrat odrezal besedo“, se je Ivanóczy lotil one misli; a tisti, ki so prej obetali svojo in državno gmotno podporo za podjetje, so umaknili roke, ko se je zdelo, da bi se stvar utegnila uresničiti, ter so začeli podrivati „Štajerca“. Ivanóczy pa je s svojimi tovariši v nadomestilo društva začel izdajati „Kalendar“. Drugi akt te gonje proti njemu je l. 1908 otvoril neki njegov stanovski tovariš z anonimno ovadbo, češ da hoče Ivanóczy slovensko pokrajino združiti z Medjimurjem. Pri tej priliki je okrajni poglavar Posfay Pongrácz izjavil, da „knjig družbe sv. Mohorja, če li je rojeni Slovenec, ne razmi, ali za vogrščino je záto za nevarno ma ...“ Kaka osebna napetost je bila med Ivanóczyjem in političnimi zastopniki županije, kaže sledeči dogodek: L. 1900 je prišla v Tišino „komisija vogrškega jezika“. Ivanóczy pa je ni sprejel niti kot predsednik „šolskega stolca“ niti kot župnik in je to naprej naznanil okrajni oblasti, a to da ni naperjeno proti ogrskemu jeziku, nego proti tistim članom poslaništva, „z šterimi on guča meti ne more“. — Kot mladeniča so Ivanóczyja nagovarjali, naj bi stopil v premonstracenski samostan, a v samostanu je opazil marsikaj, „ka se je ne dopadnolo resnomi mladenci“. Ta poteza nam pojasnjuje njegovo stališče proti onodobnemu cerkvenemu življenju in tudi njegovo razmerje do šolske mladine: Ivanóczy ni bil za kateheta. Tem več smisla pa je imel za socialne prilike svoje pokrajine (odhajanje naroda na delo v Slavonijo in na južno Ogrsko, ureditev Mure, ustanovitev posojilnice 1911). Koliko so na cerkveno-politični nastop Ivanóczyjev in na njegovo ljudsko-socialno delo vplivale slovenske razmere tostran Mure, to bo treba še le preiskati. — Potoval je večkrat na zapad. Prikupila se mu je Tirolska, bil je z romarji v Rimu, lečil se je

v Istri in Rogatcu in večkrat se je odzval vabilu bivšega nadškofa olomuškega dr. Kohna ter ga je posečal v Ehrenhausnu. Izmed ogrskih Slovencev je obenem z njegovim imenom imenovati častiljivega starega cankovskega župnika Borovnjaka († 1909), in izmed mlajšega zaroda nekaj mož, ki jih je Ivanóczy spravil v šole: „dolenskega“ plebanoša Jos. Klekla (mlajšega), somboteljskega škofijskega tajnika dr. Fr. Rogača in pred kratkim umrlega delavnega nabiratelja narodnega blaga, Štefana Kúharja.

Ivan Vezenj.

V. S. Reymont: Poljski kmetje. Roman. — Kmet je jedro, duša in kri naroda. Ako ostane kmet zdrav, zaveden, je narod nepremagljiv; kjer propada kmet v strasti, alkoholizmu, lenobo in narodno nezavednost, je narod izgubljen vzlic kulturi in največji imovitosti inteligence. Stoletja so s krvavimi vojnami, vstajami, notranjimi boji in preganjanji s strani mogočnih sosedov vršala kakor strašne nevihte preko poljskega naroda. Ko je doseglo poljsko kraljestvo uprav velikanski vpliv v Evropi ter je bil poljski dvor eden najsijajnejših, je otopelo presito poljsko plemstvo ter se je izkvarilo sebično poljsko duhovništvo; propadlo je končno v nasladah in grehah izžeto poljsko kraljestvo, — toda poljski kmet je ostal zdrav po duhu in srcu večno sveži sin svojih junaških pradedov, in poljski narod ni izginil.

Moderni poljski pisatelj Vladislav Stanislav Reymont je napisal velikanski roman „Poljski kmetje“. Roman je zajet iz življenja na Ruskem Poljskem pred nekako desetimi leti. Razdeljen v štiri knjige: „Jesen“, „Zima“, „Pomlad“ in „Poletje“, opisuje ta roman realistično in verno vse življenje in delovanje v poljski vasi tekom enega leta. Med mnogimi poljskimi pesnitvami s kmečkimi motivi so zlasti trije umotvori posebno zanimivi in umetniško veliki: Stanislava Wyspiańskega drama „Svatba“, Marije Konopnicke ep „Gospod Balcer v Braziliji“ in Reymontovi „Poljski kmetje“. Ta poslednji roman, v katerem se združujeta prav posebno temperamenten naturalizem in globoko poznanje poljskega kmečkega dela in žitja, je do vseh malenkosti in tančin resnična slika poljskih vasi in vaščanov. Kdor hoče poljskega kmeta, njegove razmere na Ruskem Poljskem dobro spoznati ter obenem razumeti vzroke sovražne napetosti med Poljaki, Rusi, židi in Nemci, naj prečita ta prekrasni, dramatičnih prizorov in lirskih slik prebogati umotvor!

Reymont je zaveden Poljak z dušo in krvjo, ki pozna vaško poljsko dejanje in nehanje do ničnosti natančno, poljsko kmečko dušo pa do najbolj skritih kotičkov in gub. Mladost je preživel na kmetih kot sin vaškega organista ter se je vračal pozneje kot igravec, delavec, meniški novinec in kot pisatelj vedno in vedno med svoje kmečke rojake. V njegovem romanu sta „glavna junaka“, središče dejanja, narava in občina; „rdeča nit“ pa se ovije okoli usode krasne Jagne, zale kmečke Magdalene grešnice in spokornice, ki se borita za njeno ljubezen stara grča, bogati kmet vdovec Boryna in njegov oženjeni sin Antek. Okoli teh se vrta usoda najrazličnejših kmečkih tipov obeh spolov in vseh starosti, od beračice Agate preko kočarjev in kočaric, hlapcev in dekel, do bogatega renegata mlinarja, spletarskega lopova kovača, za vse sposobnega samouka Matije, židovskega krčmarja, do goljufnega župana in pokmetenega župnika. Dolga, pisana, nad vse zanimiva galerija poljskih značajev.

In kakšen je poljski kmet, čigar usoda je zvezana z Rusijo? Poljski kmet še ni izgubil značaja zatiranega tlačana; nezaupanje in sovraštvo proti poljski inteligenci in zlasti proti poljskemu plemištvu ni še doslej izginilo iz kmečkega srca. Oblastnost sebičnih in goljufnih županov in občinskih pisarjev, ruskih uradnikov, je še dandanes do neba vpijoča. Praznoverstvo in temno pobožništvo imata na